

Навчання дітей

Моральний, духовний і цілісний підхід
до розвитку освіти

TEACHING CHILDREN

A MORAL, SPIRITUAL, AND HOLISTIC APPROACH
TO EDUCATIONAL DEVELOPMENT

ANN EL-MOSLIMANY

Серія МІД «Книги у скороченому викладенні»

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ

Моральний, духовний і цілісний підхід
до розвитку освіти

Енн аль-Мослімані

*Книга надрукована за підтримки
Асоціації освітнього розвитку*

Міжнародний Інститут
Ісламської Думки

Рівне – 2021

**Навчання дітей: моральний, духовний
і цілісний підхід до розвитку освіти (Ukrainian)**

Enn al-Moslimani

Серія МПД «Книжки у стилістичному викладенні»

© Міжнародний Інститут Ісламської Думки

1442 р. по Гіджрі / 2021 р. н. е.

Paperback ISBN 978-966-416-826-4

**Teaching Children:
a Moral, Spiritual, and Holistic Approach
to Educational Development (Ukrainian)**

Ann El-Moslimany

IIIIT Books-in-Brief Series

© The International Institute of Islamic Thought (IIIIT)

1441AH / 2020CE

Paperback ISBN 978-1-56564-998-9

E-Book ISBN 978-1-64205-344-9

IIIIT

P.O. Box 669

Herndon, VA 20172, USA

www.iiit.org

Переклад: Ольга Василівна Тимчишин

Редагування: Марко Микитович Хряк-Петельованій

Обкладинка: Шіраз Хан

Верстка: Гасан Гасанов

Інститут Інтеграції Знань

Грузія, Тбілісі, вул. Дадіані 7,

Торгівельний та Бізнес-центр «Карвасла», А-317

ikiacademy.org

Усі права захищені.

Жодна із частин цієї книги не може бути відтворена
без письмового дозволу правовласника.

Погляди та думки, які викладені в цій книзі, належать автору

і можуть не співпадати з думкою видавця, перекладачів і редакторів.

Серія книг у короткому викладі

Серія книг Міжнародного інституту ісламської думки (МІІД) у короткому викладі є цінним зібранням видань Інституту, викладених у скороченій формі, щоб ознайомити читача з головним змістом оригіналу. Книги видаються у зручному для читання форматі, який економить час, і є близькими за змістом, ретельно опрацьованими короткими оглядами, котрі, як очікується, заохотять читача заглибитися в подальше вивчення оригіналів.

Енн аль-Мослімані, досвідчена вчителька, яка викладала протягом кількох десятиліть і керує своєю ісламською школою, належить до зростаючого кола шанованих діячів на Сході та Заході. Вона закликає дотримуватися філософії освіти та підходу, цілісного за своєю сутністю, який надає духовного сенсу усьому, чого навчають дитину.

Усе починається з фундаментальної умови – кожна дитина народжується з духовною, моральною та інтелектуальною метою, її роль полягає в пошуку знань не просто для того, щоб скласти іспити, а для того, щоб пізнати Божественне, свою власну природу, а також місце у Всесвіті, і, зрештою, перетворити це на здійснення добрих справ на благо людства. Таким чином, щоб покращити досвід навчання, саме на це бачення потрібно спиратися для розвитку та еволюції життєздатної системи освіти.

Авторка стверджує, що виховання в дитини морального розуміння Всесвіту разом з цілісним світоглядом, зі встановленням зв'язку з усім, що було створене, з усвідомленням громадянського обов'язку з перетворення світу на краще місце та з можливістю співіснувати та працювати спільно з іншими є визначальним для росту та прогресу кожної дитини, дозволяючи краще реалізувати даний їй потенціал.

Далі вона пояснює, що без конкурентних вимог оцінювання, винагороди та покарання (безжальна система, яка підриває впевненість та творчі здібності дітей та ефективність якої невелика або недоведена) діти гарно себе проявляють. І більше того, застарілу інформацію потрібно вилучити з посібників і наблизити книги до життя, зв'язавши їх з ситуаціями та діями реального життя, щоб розглянути їхні ширші та багатогарові контексти, застосовуючи тематичний підхід, допомогти дитині краще зрозуміти ключові проблеми (і абстрактні проблеми), дозволяючи розвинути розуміння на емоційному та соціальному рівнях.

Праця також закликає застосовувати новітні інноваційні інструменти та технології, щоб перетворити навчальний процес на натхненний досвід. Це перетворить реальне навчальне середовище (класну кімнату та школу) на динамічне та цікаве місце, в якому вчитель є не керівником, «бригадиром», а мудрим прикладом для наслідування, який може виховати найкраще в дитині.

І, зрештою, для мусульманських шкіл, Божественне повинно завжди перебувати в центрі того, що вивчається, не в механістичній жорсткій формі, як в сучасній системі, а таким чином, щоб досягнути прищеплення дітям глибокої любові та пошани як до Бога, так і до Його пророків, до одкровення людству у вигляді Корану, щоб діти навчалися помічати Його роботу в усьому. Перебуваючи в середовищі дітей інших релігій і навчаючись поважати переконання інших, а також права усіх людей, діти повинні отримувати не біполярну версію дійсності, а багатоконфесійне й багатокультурне бачення, яке дозволяє інтеграцію в ширше суспільство, за умови збереження власної чітко вираженої ідентичності.

Розділ перший

Вступ

Ця книга є моєю боротьбою для розкриття процесу освіти в ісламі та була ініційована фрустрацією, зумовленою намаганням надати освіту своїм дітям у США та в інших країнах. Вони вже вирости, коли до мене звернулися чотири ново-навернені мусульманки з проханням долучитися до створення однієї з перших американських ісламських шкіл. Ми не розвинули й не відкрили якоїсь ісламської педагогічної системи, коли ми занурились у працю. Цього не трапилося і багато років потому, коли мій чоловік і я несподівано очолили цей проект, саме тому я почала більше задумуватися про те, якою повинна бути ісламська освіта. Автентичні англійські книги про іслам не часто зустрічалися в ті часи. Однак, мені вдалось натрапити на те, що, імовірно, було першою книгою, опублікованою Міжнародним інститутом ісламської думки, оскільки він почав формулювати проект з ісламізації знань. У ранній праці покійного Ісмаїла Раджі аль-Фарукі акцент був на освіті студентів університету, а не дітей, але мене надихнуло його наполягання на тому, що освітня система повинна охоплювати єдність Бога, і прагнення до єдності творіння, людства, істини, дії та пов'язаних принципів. Мислячі мусульмани визнають ці принципи фундаментальними для ісламської філософії, а навчання на цих основах вимагатиме постійної

молитви, самоаналізу, отримання знань та обговорення. Як нам, як викладачам, забезпечити те, щоб наші учні-мусульмани покинули стіни наших шкіл підготованими не просто для фінансового успіху та з деякими релігійними знаннями, а повністю переконаними в своїй любові до Бога, розумінні творіння та прагненні виконати свою колективну та особисту роль у житті на землі? Дасть Бог, ця книга допоможе стимулювати обговорення та буде надихати інших виступати зі своїми думками та ідеями. Як мусульманські вчені минулого не лише зберігали знання інших цивілізацій, але й робили все, щоб удосконалити їх з ісламської точки зору, ми повинні ретельно вивчити те, що може запропонувати сучасна теорія навчання, вилучаючи те, що суперечить ісламським цінностям і систематично перебудовуючи найкраще навколо моделі таухіду.

Розділ другий

Розширюючи наш вибір

З усіх шоків змін в ісламському світі в період колоніалізму, не існує більш руйнівної за впливом, ніж та, що вплинула на систему освіти. Секулярні школи з чужими предметами та нав'язаними вчителями. Зарахування було формальним, за віком і без урахування особистих потреб. Просування більше не ґрунтувалося на особистій майстерності, а залежало від складання екзаменів, оцінок і заданих проміжків часу навчання.

Оскільки західні країни продовжували нарощувати свою міць і благополуччя, мусульманський світ припустив, що їхні методи навчання повинні бути передовими й прагнув наслідувати їх. Релігія перетворилася на предмет або курс в спеціалізованій релігійній школі.

Оскільки іслам процвітає тут на Заході, мусульманські просвітителі інколи обирають в якості своїх моделей релігійні школи під назвою медресе в багатьох частинах світу, де акцент робиться на запам'ятовуванні давніх текстів; або вони вважають себе учасниками постколоніальної конкуренції, популярні тенденції, секулярні школи зустрічаються не лише на Заході, а й також по всьому світі. Часто вони обирають поєднання двох типів шкіл – пережиток колоніалізму – з «ісламськими» предметами, які викладаються як у медресе, і «секулярними» предметами, які викладаються з використанням методології, програми й текстів західної моделі освіти – очевидне рішення зі своїм набором проблем. Ми повинні ретельно вивчити методи навчання, які, як видається, не захоплюють до розмірковування, критичного мислення та творчого підходу, а також уникати впровадження міфу про суттєву перевагу секулярної моделі навчання. Ми повинні розглянути поширену практику інкорпорації двох цих недосконалих систем в дуалістичну модель, яка відокремлює релігію від реального життя. У таких школах іслам часто є лише звичайним предметом, який викладається з використанням такої ж методики викладання, як і для інших предметів у сучасних школах.

Ім, який ми прагнемо прищепити нашим дітям, не може бути поєднанням двох діаметрально протилежних поглядів на життя, а повинен бути уніфікованим баченням істини. Істина походить від Бога й ми не можемо ізолювати будь-яку її частину від тієї мети, яку Він визначив для нас, і від кінцевої мети нашого життя в покірності, поклонінні, діяльності й справедливості.

Розділ третій

Від фабричної школи до парадигми стандартного менеджменту

Сильні люди в суспільстві будують інститути, включаючи школи, задля того, щоб вони служили їхнім інтересам. Оскільки першочерговим наміром колоніальної влади було навчання клерків для імперської адміністрації, державні школи в індустріалізованій Європі та Північній Америці ввели систему, яка готує робітників для їхніх заводів.

Джон Тайор Гатто, вчитель року міста Нью-Йорка та штату, настільки розчарувався системою освіти в США, що покинув вчительську працю й присвятив життя викриттю істинних цілей обов'язкової освіти. Він показав, що першочерговою метою було навчити молодь нижчого класу прийняти свою роль підлеглого індустріальній еліті.

Це було обмежено манією під назвою наукового управління, яка охопила країну. Наукове управління було розвинене експертами з ефективності, воно здійснило революцію на заводах завдяки конвеєрному контролю. Згодом його почали застосовувати повсюди, включаючи школи. Як на фабриках, потрібно, щоб учні та вчителі діяли не за власною ініціативою, а виконували накази управління. Щоб втілити це в життя, інженерам потрібно було провести глибоке дослідження сирого матеріалу (учнів), заводу (будівля), директорату (шкільного керівництва), робочої сили (вчителів) і ринків (промисловості та суспільства).¹

Щоб забезпечити використання усіх місць у школі, групи дітей будуть вивчати те саме, рухаючись будівлею за чітко визначеними часовими рамками.² Учні вивчатимуть абсолютно

те саме, що вивчають їхні однолітки, у той самий час, у тому самому порядку. Вони будуть мовчати й слухати; поглинати все маленькими, непов'язаними частинками.

У середній і старшій школі дзвінки до сьогоденного дня дзвонять кожні 40-50 хв і «як собаки Павлова, діти звільняють свої місця й переходять в інший клас».³ (Хоча молодші діти можуть переходити в інший клас лише для спеціалізованих предметів, їхній день також поділений на окремі предмети, позбавлені уніфікації. «Відкладіть ваші книги зараз. Настав час для математики». Насправді, це виглядає так, наче наші діти перебувають на конвеєрі. Вони проходять кожну робочу станцію непов'язаних предметів, сорокап'ятихвилинних викладень фактів, визначених владою для вливання в їхні голови. Тестування забезпечує контроль якості.

Із занепадом промислового виробництва сутність фабричного методу не вимерла, а просто трансформувалася в те, що називається синдромом стандартного управління, який сфокусований на спроектованій, цілеспрямованій, сегментованій, дисциплінарній програмі. Фабрична модель і модель SMP були розроблені та впроваджені не освітянами, а могутнім корпоративним світом через фінансовий альянс з урядом.

Видавнича індустрія освіти величезна. Політики, яких вони люблять, чи то в місцевому шкільному керівництві, чи ті, що визначають державну чи національну політику, не лише не мають знань про те, як навчаються діти, але й мають цілі, які відрізняються від цілей у класах. Це дозволяє тим, хто оплачує передвиборчі витрати, переконати політиків, що те, що потрібно школам, є однаковим – новіші, оновлені підручники, більше тестів, жорсткіші стандарти та більше управління на основі фабричної / SMP-моделі.

Високотехнологічні класи, які фінансуються спільно Фондом Гейтса та великим видавцем освітніх текстів «Pearson», втілюють парадигму стандартного управління. Учні використовують свої планшети, куплені в «Microsoft», для того, щоб вивчити визначений матеріал, установлений «Pearson». Роль учителя більше функціональна: підтримувати порядок. Звісно, фінансова вигода Microsoft та «Pearson» від цього високотехнологічного навчання величезна!

На жаль, багато з тих, хто контролює наші ісламські школи, повірили в популярні ідеї політиків, наполягаючи на тому, що ми не маємо вибору; що якщо наші діти хочуть бути дійсно успішними в цьому суспільстві, то ми повинні дотримуватися ідеї навчання для підготовки до тесту; навчання, яке ґрунтується на надмірній конкуренції; зовнішній мотивації; відходить від того, що вважається марною тратою часу, зокрема від фізкультури та мистецтва; і дотримання програми, яка не просто не включає ісламські цінності, а й часто суперечать їм.

Ми маємо бачення; ми маємо бачення! – бачення, далеке від точки зору корпоративного світу. І наше бачення уніфіковане, оскільки воно ґрунтується на фундаментальній ісламській концепції таухіду. Ми присвятили своє життя навчанню дітей-мусульман. Ми маємо сильний духовний та інтелектуальний ісламський фундамент і виконуємо ролі, які Господь визначив для нас, завжди прагнучи справедливості для людства та усього творіння. Ми маємо доступ до ідей багатьох мусульман-інтелектуалів, а також до наявних педагогічних досліджень на тему того, який метод допомагає дітям найкраще навчатися. Свідомі освітяни-мусульмани та немусульмани не бояться говорити. Лише від нас залежить те, чи зможемо ми застосувати на практиці наше уніфіковане бачення істини в наших школах.

Розділ четвертий

Звільнення сили *таухіду*

Немає бога, окрім Аллага. Цей вислів, такий простий, але такий глибокий, є основою для всього, у що ми, як мусульмани, віримо та як повинні проживати своє життя. Як на вчителів, на нас покладено обов'язок побудувати на цій основі подарунок, наданий дітям у вигляді нашої турботи про модель для ісламського способу життя. Під час планування наших уроків, установленні правил і традицій, у наших відносинах з учнями та працівниками, потрібно докладати свідомих зусиль для того, щоб запам'ятати, що ми, як мусульмани, зобов'язані керуватися концепцією таухіду. Ми отримали благословення у вигляді цілісного світогляду, який направляє нас до бачення єдності, згідно з яким вчинки є частиною віри; до боротьби проти несправедливості та гніту протягом усього життя.

Віра в єдиного Бога передбачає таква (богобоязливість). Милосердя й співчуття Бога згадуються в кожній сурі Корану й саме цим атрибутам потрібно приділяти особливу увагу. Найкраще пропагувати іслам через чудо творення усього Богом, Його безмежну любов, доброту та співчуття, розуміння, що Він направляє нас за допомогою Корану до найкращого життя задля нас самих.

Одкровення Корану не належить лише нам, це універсальний подарунок. Дванадцять разів у Корані Господь підкреслює єдність людства. Зрозуміло, Аллаг любить усе Своє творіння та є Богом кожного. Людство є багатою мозаїкою особистостей, які мають спільне походження, але розділилися географічно для формування окремих народів і культур, різні зовнішньо, але зобов'язані знати один одного й навчатись

один у одного. Більше того, існує багато діячів-немусульман та немусульманських організацій, які борються за справедливість. Ізоляція ніколи не зможе задовольнити потреби мусульман в немусульманських спільнотах. Вони є союзниками – дійсними чи потенційними.

Якщо нам дійсно потрібно пізнавати один одного, тоді чи повинні ми ізолювати наших дітей в ісламських школах, в яких стверджують протилежне до того, з чим діти змушені будуть стикнутися потім у своєму житті? Ось чому діти вразливі та легко піддаються впливу. Коли ми поміщаємо їх у чуже середовище, ми робимо це з розумінням того, що вони або потонуть, або попливуть. Насправді, дитина, яка добре обізнана в своїй релігії та володіє сильними особистими якостями, може бути наділена здатністю протистояти негативним впливам. Але який вплив це має на того, хто відчуває себе приниженим, або того, хто приховує своє віросповідання, щоб пристосуватися?

Однак, нашою першочерговою метою повинен бути не захист, а радше підготовка, ми повинні готувати наших дітей до того, щоб вони були цілісною, благочестивою частиною суспільства. Це потребує ретельного планування та молитви, щоб уникнути відчуття відокремлення від реального світу та надати нашим дітям потужний фундамент та розуміння того, як дотримуватися ісламських принципів у культурі, де багато норм поведінки суперечать нашим переконанням.

Ми можемо пізнати інших і дозволити іншим пізнати нас лише тоді, коли ми є відкритими. Існує дві умови, необхідні для єдності людства.

1. Ми повинні боротися за різноманіття (і різноманіття не передбачає боротьби), вітаючи немусульманських дітей і, як

мінімум, включаючи та вітаючи мусульман будь-якого кольору шкіри, будь-якої течії та будь-якої етнічної приналежності. Діти повинні бачити, що розмаїття є навіть у межах ісламу.

Важливо, щоб довірені нам діти вчилися цінувати, як багато добра існує поза тими, хто називає себе мусульманами. Історія, біографії та сучасні події рясніють прикладами, які може вивчити кожен і збагатитися завдяки ним. Окрім цього, повинні здійснюватися свідомі зусилля для забезпечення можливостей взаємодії з немусульманами дітей в ісламській школі. Це може здійснюватися через громадську роботу; партнерство з іншими школами; участь у житті суспільства і т.д.

2. Ми повинні боротися за соціально справедливу освіту. Соціально справедлива освіта запитує про те, хто отримує вигоду від традиційних мислення та практик, а також як склалася така ситуація. Вона сконцентрована на несправедливості, пов'язаній з расою, класом, мовою, статтю та намагається її усунути.

Єдність творення

«Серед Його знамень — створення небес і землі, а також відмінності між мовами й кольорами. Воістину, в цьому – знамення для жителів світів!» (Коран, 30:22)

Єдинобожжя відображене в Його творінні; творінні, цілеспрямованому, цілісному та високовпорядкованому. Взаємозв'язок, точність, гармонія усіх компонентів показують єдність Могутнього, Який створив модель, котра підтримується в часі та просторі й поза ними. Лише Бог міг створити Всесвіт, який

настільки послідовно підкоряється певним законам. Творець в Своїй нескінченній мудрості установив роль для кожного створіння. Якщо ми розглядаємо ідеальну мережу систем тіла, вражаючи структуру клітини, точність атому або упорядкованість нашої Сонячної системи, ми не можемо не знати, що усе це є результатом планування. Найбільш дивовижним є те, що усе це пов'язане різними шляхами одне з одним. Природа не є просто фізичною, кожне з її чудес є аятом, знаменням єдиного Бога.

Єдність творіння впливає на усі аспекти програми, стає особливо важливою при вивченні пов'язаних з наукою матеріалів, предметів, які часто дуже фрагментовані. Наукові тексти загалом створені на основі низки непов'язаних тем, які разом вважаються «наукою». Кожен предмет швидко закінчується, а клас переходить до наступного, відбираючи в дітей час, який можна використати для споглядання й оцінювання взаємозв'язків, які пов'язують творіння Аллага в дивовижне єдине ціле. Цей час можна було використати, щоб розміркувати, розглядати й дивуватися знаменням Бога в світі.

Розділ п'ятий

Єдина істина

Інколи відвідувач приходив в Ісламську школу Сіетла і наївно запитував: «Ви викладаєте як релігійні, так і секулярні предмети?» У ті часи було нелегко стриматися і не почати говорити: «Ні! Ні! Ні!» Концепція секулярного чужа для ісламу. Розділення ісламознавчих та звичайних предметів в школі лише сприяє тому, щоб розум сприймав релігію відірваною від життя. Думка про те, що існує дві істини, одна з яких відкрилась нам через одкровення, а іншу ми отримали

за допомогою розуму, суперечить головній ісламській концепції таухіду. Шляхи отримання знань варіюють, але існує лише єдина істина від Бога. Ми точно не можемо стверджувати, що вкраплюючи трішки – чи навіть багато – ісламознавчих наук в поєднання, ми можемо отримати ісламську культуру. Уся концепція ісламознавства є західною конструкцією!

Іслам не є сліпою вірою. Не зважаючи на те, що багато приписів закликають мусульман розмірковувати, зважувати та прогнозувати, багато мусульман бояться думати, вони побоюються, що дивування й сумніви зруйнують їхню віру. На жаль, було докладено дуже мало зусиль для того, що вивчити успіхи минулого, коли мусульмани сильно та сміливо протистояли знанням кількох цивілізацій з кардинально відмінною системою переконань і цінностей. Не зважаючи на основні суперечки, розбіжності та труднощі, мусульманські інтелектуали були абсолютно успішними в інтеграції великого масиву перекладеної інформації в уніфіковану – але не одноманітну – структуру ілму.

Розділ шостий

Наука про розум, мозок та навчання

Наш Творець створив наш мозок, щоб, опираючись на одкровення, ми могли використовувати інтелект для здобування знань і розуміння. Західна наука завжди боролася з природою душі, нашим «я», розумом, свідомістю та нефізичним серцем. Ці концепції просто не могли поміститися в межах матеріалістичної, редукціоністської науки. На щастя, ми подолали колишній саєнтизм, згідно з яким розум

людини є всього лише еквівалентом фізичного органу, відомого під назвою мозок. Замість того, щоб повністю відмовитися від використання навчання в класі, яке орієнтоване на мозок, зважаючи на колишні проблеми, ми зобов'язані серйозно розглянути величезний масив добре задокументованих досліджень того, наскільки мозок людини призначений для навчання.

Наприклад, настільки великий вплив має емоційний стан людини на навчання. Депресія знижує здатність навчатися, впливаючи на гіпокамп, частину мозку, яка задіяна в створенні довготривалої пам'яті.

Гормони, які виділяються в стресовій ситуації, можуть фізіологічно перешкоджати навчанню, навіть спричиняючи погіршення функціонування певних ділянок мозку. Страх перед тестуванням може бути настільки сильним у деяких учнів, що блокує доступ до пам'яті. Очевидно, впливи та причини стресу будуть варіювати в різних людей. Уважність підтримується викликами, що наводять на думку про те, що низький рівень стресу може мати позитивний вплив. Те, що видається звичайними викликами для деяких учнів, є надзвичайно стресовими ситуаціями для інших, і це ще раз підкреслює необхідність знання особистості наших учнів. Учителі повинні усвідомлювати, що за їхньою мімікою й тоном голосу швидко й несвідомо оцінюється рівень загрози. Гумор і сміх підсилюють процес засвоєння знань, хоча механізм цього явища невідомий.

Середовище в класі, перш за все, повинне надавати дітям відчуття емоційної безпеки. Учні повинні поважати один одного, а також взаємоповага повинна існувати між вчителем і учнем. Учні повинні вільно самовиражатися без страху

глузування та втрати ентузіазму. Негативний досвід, отриманий у класі, сильно впливає на здатність навчатися. Співпраця повинна стати правилом. При обміні ідеями концептуальне розуміння посилюється. Учителі повинні знаходити час для розробки інтерактиву, до якого будуть залучатися діти з подібними здібностями, а також завдань для залучення учнів з різними здібностями, щоб заохочувати обмін знаннями між однолітками, який може бути корисним для вчителя та інших учнів. Діяльність, орієнтована на вчителя, повинна зводитися до мінімуму.

Хоча навчання та пам'ять пов'язані, вони не є тотожними. Пам'ять є місцем зберігання інформації, а навчання – процес засвоєння цієї інформації та перетворення її на частину того, що міститься в мозку. Пам'ять – дуже комплексна, але, імовірно, найважливіша річ, яку потрібно знати, – це відмінність між короткотривалою та довготривалою пам'яттю. Ми пам'ятаємо більшість інформації лише протягом короткого проміжку часу. Якщо пам'ять не стимулюється, інформація зникає. Лише приділяючи їй увагу, зв'язуючи її з існуючими знаннями та закріплюючи її за допомогою повторення, дана інформація стане частиною довготривалої пам'яті. Різні органи чуття передають інформацію в мозок різними шляхами, тому корисно навчати способами, які стимулюють різні органи чуття. Навчання потребує уваги, вибіркової обробки інформації. Концентрація є енергоємним процесом і не може підтримуватися протягом безкінечного часу. Деякі учні можуть концентруватися не більше ніж на 20 хвилин, особливо в умовах навчання, орієнтованого на вчителя і побудованого в форматі лекцій. Будь-які зміни або діяльність, яка дозволяє коротку перерву, буде сприяти відновленню концентрації. Рух має позитивний вплив на навчання, можливо, завдяки відновленню концентрації, яке забезпечує перерва,

або підняттю рівня насичення киснем. Навіть коли діти зацікавлені певним заняттям, їм потрібен час для роздумів наодинці й у групі, особливо після періоду сильної концентрації.

Сьогодні практично всі визнають, що існують вроджені якості, які не є результатом нашого позитивного чи негативного досвіду, а присутні від народження. Розум дитини не є чистою дошкою та знання не можна принести на блюдечку або нав'язати людині, ми лише можемо заохочувати отримання знань завдяки активному й орієнтованому на учня середовищу, в межах якого учні набувають знання через неперервну модифікацію моделей в мозку. Тому наука про розум, мозок та освіту підтримує розвиваюче та конструктивістське навчання й відмову від біхевіоризму.

Сучасне розуміння того, як знання вбудовуються в довготривалу пам'ять, можна підсумувати наступним чином:

- Не існує двох людей, які навчаються абсолютно однаково.
- Навчання ґрунтується на існуючих знаннях.
- Орієнтоване на дитину навчання є більш ефективним, ніж навчання, орієнтоване на вчителя.
- Зміст повинен бути актуальним.
- Рух позитивно впливає на навчання.
- Навчання відбувається найкраще, якщо задіяний більше ніж один орган чуття.
- Емоції сильно впливають на навчання.
- Справжнє навчання потрібно розробляти індивідуально.

Розділ сьомий

На шляху до програми на основі *таухіду* (уніфікованої)

Систематична природа дійсності, неперервний шлях сприйняття її мозком, організаційний процес, який допомагає пам'яті, процес зв'язування, який створює знання, створення концептуальних мереж, який виявляє нові ідеї, поєднання двох на перший погляд непов'язаних ідей, та який лежить в основі творчого процесу – усе це ґрунтується на цілісній систематично інтегрованій думці. І цьому не вчать.⁴

Традиційна методологія поширення знань ґрунтується на припущеннях, які несумісні з структурою мозку та єдністю істини. Бог створив мозок людини сумісним з однозначністю знань. Нова інформація організовується в мозку самостійно, спочатку вона всмоктується в цілому, а потім створює свої унікальні зв'язки, формує патерни на основі досвіду, сімейної ситуації, здібностей та особливо первинних знань особистості.

Коли редукціонізм застосовується для створення навчальної програми, результатом цього стає фрагментований, послідовний та стандартизований набір фактів, перешкоджаючи створенню важливої для вивчення моделі. Більше того, ми найбільш схильні використовувати це стосовно того, що вважається недоступним, зводячи інформацію до настільки маленьких частинок, що необхідна для розуміння модель зникає!

У більшості шкіл програма пов'язана з текстами, які злегка торкаються значного масиву енциклопедичного матеріалу, не дозволяючи учням заглибитись в теми, які найбільше відповідають їхньому життю та інтересам, а вчителям – сфокусува-

тися на автентичному навчанні, яке стане частиною довготривалої пам'яті учня.

Будучи настільки поширеним, як і стандартна програма, прагнення до інтеграції знань у нероздільне ціле все-таки має довгу історію. Коли модель школи як фабрики укорінилася, інші намагалися просувати програми, які ґрунтуються на інтересах розвитку дітей та дорослих, включаючи демократію та проекти. Ще в 1932 році достатньо шкіл експериментували з цією моделлю, яку можна впровадити в межах класичної восьмирічної школи. Учні старшої школи з цілісною програмою порівнювалися з учнями зі шкіл з розрізненим вивченням предметів. Спостерігали за 1475 парами учнів шкіл та коледжів. Кожна пара складалася з одного учня з інноваційної школи з інтегрованою програмою, орієнтованою на учня, та учня, який навчався в стандартній школі, орієнтованій на вчителя та з розрізненим вивченням предметів. Виявилось, що учні зі школи з інтегрованою програмою більш допитливі, вмотивовані, начитані та стурбовані світовим порядком денним.

Однак, починаючи з сорокових років, такі школи стали мішенню для критики праворадикалів. Ескалація атак відбулася в еру Маккарті. Прогресивна освіта будь-якого типу отримувала тавро комуністичної. Тематична освіта в державних школах так і не відновилася.

Серед спеціалістів у сфері освіти складно знайти тих, хто дійсно підтримує стандартну програму, яка використовується в наших державних школах сьогодні. Однак, на жаль, марно сподіватися на якесь суттєве зрушення в неефективному, застарілому поділі предметів. Задля освітньої реформи могутні бізнесові та промислові лідери відсунули освітян у бік й

за допомогою своїх політичних зв'язків захопили школи. За останні роки це призвело до виникнення великої кількості стандартизованих тестувань, які змушують вчителів готувати учнів до тесту й не заохочують до цілісного навчання.

Потрібно відзначити, що ці вищесказані проблеми стосуються державних шкіл. Ісламські школи, як і інші приватні школи, не контролюються цими групами, проте більшість наполегливо приймає державні школи за стандарт. Наші діти заслуговують більшого. Ми не можемо просто робити не гірше, а повинні працювати краще, ніж ексклюзивні приватні школи, оскільки наша тематична програма буде зосереджена навколо Бога, охоплюючи всі принципи, які Він виклав нам у Корані, принципи, які принесуть користь майбутнім поколінням, слугуючи для збагачення та спрямування їхнього життя в мусульманських та ширших спільнотах, членами яких вони будуть. Наша тематична програма буде заохочувати критичне мислення та використання роздумів, інтуїції та інших глибших шляхів пізнання.

Безумовно, підручники, розроблені для шкіл, які за законом ставлять матеріалізм – а не Бога – у центр, не можуть бути основою справжньої ісламської школи. Просто неправильно для мусульманського вчителя в ісламській школі навчати за встановленим навчальним планом, який цілеспрямовано й абсолютно усуває Аль-Халіка, Творця. Звісно, це не тільки зневага до Бога, але також несправедливо стосовно дітей, за яких ми відповідальні.

Використовуючи програму, розроблену на основі таухіду, учні не будуть знайомитися з низкою фактів, які потрібно безперервно засвоювати, запам'ятовувати та переповідати вчителю без роздумів та рефлексій. Це значить, що будь-які

типові підручники, навіть ті, які можна розробити виключно для використання в мусульманській школі, є неефективними, окрім, можливо, використання в якості довідника. У типовому курсі на основі книги матеріал викладається як кілька окремих тем, кожен з яких потрібно засвоїти за короткий період часу. Часто цей проміжок часу може ще більше урізатися з наближенням кінця навчального року. Більше того, практика навчання за допомогою підручника ґрунтується на відверто неправдивих припущеннях про те, що діти в класі володіють такими самими первинними знаннями, інтересами та навичками, як діти того ж віку, і тому будуть – або повинні – навчатися в унісон один з одним.

Книги – справжні книги – є, звісно, незамінними, але всі не повинні читати або навчатися за однією книгою, а також читати весь матеріал, доступний їм. Замість того, щоб похапцем засвоювати численні задалегідь встановлені факти, кожен учень матиме змогу використати час для того, щоб спираючись на власні знання, задовольняючи свої інтереси, шукаючи відповіді на власні запитання, дійсно прийти до розуміння, що найбільше підходить йому. Для цього потрібно багато різноманітних цікавих книг різного рівня складності.

Тематичне або багатодисциплінарне навчання обговорювалося багатьма освітянами. Очевидно, деталі різняться, але усі погоджуються з кількома важливими факторами.

Вчитель повинен мати глибоку, основну мету презентованої теми (тем). Прихильники цієї думки використовують різні терміни в якості синонімів основної мети – широке концептуальне розуміння, важливе питання, центр організації, велика картина, загальні цілі, потужні ідеї, концептуальна структура, стійке розуміння. Я рекомендую, щоб цими

загальними цілями були ісламські принципи. Бажано, щоб учнів направляли до відкриття для себе та інтерналізації взаємозв'язків між темою обговорення та цими широкими ісламськими принципами, а роль вчителя полягає в тому, щоб направляти їх до цього розуміння.

Джей Мактіг та Грант Вігінс⁵ окреслили свої вимоги до того, що вони називають «важливими питаннями». Вони повинні:

1. Бути відкритими, зазвичай без однієї, остаточної правильної відповіді.
2. Вважатися провокативними та захоплювати в інтелектуальному плані.
3. Вказувати на важливі ідеї, які можна перенести.
4. Піднімати інше питання, яке призведе до наступного дослідження.
5. Потребувати підтримки та обґрунтування – не просто відповіді.
6. Вести до розуміння, яке може бути (і буде) переглянутим з плином часу.

Практично всі, хто просуває цілісну програму, погоджуються з важливістю участі учнів у плануванні. Учні та вчителі повинні працювати разом, щоб визначити теми, зібрати інформацію, поставити запитання та розробити види діяльності, проекти та екскурсії. Пророк Мухаммад був тим, хто безпосередньо отримував слово Бога, він був вчителем *par excellence*. І хоча в Корані йому було приписано радитися з іншими, він мав перевагу в будь-якому випадку. «...радься з ними у справах» (Коран, 3:159). Абу Хурайра переповідає: «Я ніколи не зустрічав когось, хто б більше радився, ніж Посланець Аллага». Атмосфера свободи та праведності в

середовищі сприяє бажанню розвивати готовність обміну думками та радитися вільно й правдиво.

Очікується, що не кожен студент повинен брати участь у всіх розроблених видах діяльності. Однією з найважливіших переваг цілісної програми є те, що дозволяється диференційоване навчання. Завжди повинен бути вибір, оскільки учні та групи дітей працюють за своїми унікальними методами навчанням, певними потребами та для того, щоб більш глибоко попрацювати в сфері своїх інтересів та питань.

Зважаючи на те, що мережі процесів мислення стають більш взаємозв'язаними, коли нові знання знаходять зв'язки з існуючими, навчання повинне бути більш відповідним не просто інтересам чи примхам, а сконцентованим навколо суттєвих питань. Навчання повинне модифікуватися залежно від соціального та політичного середовища, в якому ми знаходимося або подій, які відбуваються несподівано в класі або школі. Особисте значення спроб зрозуміти ситуацію, яка впливає на життя наших учнів, не може пропонувати лише безпосереднє бачення, а також повинно надавати фундамент, який буде служити їм у майбутньому. Немає кращого прикладу, ніж вчення Пророка. Практично кожен урок був відповіддю на ситуацію, яка насправді відбулася. Важливий аспект розуміння Корану полягав у тому, щоб пов'язати слова Господа з подіями, які розгорталися в середовищі.

Факти та навички є інструментами. Їх не потрібно викладати окремо та ізольовано. Учитель повинен ретельно інтегрувати навички, тему та предмет обговорення в основні цілі таким чином, щоб між ними існував синергізм.

Дітям потрібно надавати дорогоцінний подарунок – час, час подумати, дослідити та насолодитися. Для тривалого

розуміння учням потрібно мати можливість поміркувати, обговорити, щоб дати час новій навичці та предмету обговорення поєднатися з існуючими знаннями. Факти, вивчені бездумно й поспіхом, нечасто затримуються в пам'яті надовго.

Враховуючи те, що ми знаємо про мозок, ми усвідомлюємо, що чим більше органів чуття задіяні в процесі навчання, тим більша імовірність того, що отримані знання залишаться в довготривалій пам'яті. Проекти, дослідження, рольові ігри, незалежне дослідження, екскурсії та візити гостей – усе це є прикладом різноманітності навчальних методик.

Учитель не повинен бути експертом і володіти унікальними знаннями. Навчання виконує свою роль особливо в тому випадку, коли учитель може навчатися разом з учнями. Експертну думку, можна також отримати завдяки Youtube, відео, візитам колег-спеціалістів, книгам, екскурсіям, запрошеним лекторам та самим учням, в міру того, як вони розвивають свої захоплення та розвиваються.

Коран нам нагадує знову і знову, що ми повинні не тільки вірити, а й підтверджувати свою віру хорошими вчинками. Віри й здобування знань недостатньо. Переконавання та знання звісно повинні привести до дій. Тому учнів потрібно заохочувати брати участь у громадських зібраннях, відвідувати держслужбовців, писати листи, робити телефонні дзвінки та поширювати петиції. Громадська робота стала поширеною в школах і заслуговує особливої уваги в наших школах. Практично будь-яка ісламська концепція, яку ми обрали в якості головних цілей, природньо веде до участі в житті громади. Громадська робота почала частіше зустрічатися в школах та потребує більше уваги в наших школах. Практично будь-яка з ісламських концепцій, що їх ми обираємо у якості наших

основних цілей бажаних програм, природно приведе до громадської роботи.

Лише від нас залежить виконання завдання зі створення програм, які підготують наступне покоління мусульман; програм, які дійсно ґрунтуються на таухіді. Кожна основна ціль, яку ми обираємо, повинна свідомо бути зв'язана з таухідом, а також з метою нашого життя, щоб поклонитися Богу та здійснювати Його Волю на землі. Саме ці ісламські принципи є ключовими для життя мусульман, вони повинні бути основою, співзвучною з контекстом самої теми, побудованої навколо концепцій.

Концепцію справедливості можна розглянути в багатьох контекстах, як і єдність людства, встановлення миру, прощення, пошук знань, кооперацію, чесність, відносини, згубний вплив трайбалізму та націоналізму, подолання жорстокості та переселення заради Господа. Кінцевою метою є прищеплення благочестивих звичок, які дозволять учням критично розглянути будь-яку проблему, ідею, подію та суперечність, з якими вони стикаються в своїх взаєминах з настановами Бога стосовно того, як жити на планеті.

Розділ восьмий

***Фітра* чи біхевіоризм?**

Фітра є подарунком, даним кожному з нас Творцем, подарунком, який зберігається до певної міри протягом усього нашого життя. Ясін Мохамед у своїй книзі про фітру детально розглянув роботи класичних і сучасних вчених-мусульман та їхні різноманітні тлумачення. На основі лінгвістичних та релігійних пояснень він дав наступне визначення фітри:

«вроджена природна схильність, яку не можна змінити і яка присутня при народженні в усіх людей... яка схиляє до праведних вчинків та покірності Аллагу».⁶ Він говорив про фітру як первородну доброту, протилежну первородному гріху, доктрині первородного гріха, яка суперечить ісламським концепціям божественного милосердя та відповідальності людини. Він виявив, що фітра є людською характеристикою, якою нас наділив Бог та яка, хоча й змінюється під впливом середовища, ніколи не зникає абсолютно.

Реалізація нашої фітри, урахування ролі, яку Господь передбачив для нас, повинна бути ціллю кожної людини. Наш інтелект дозволяє нам розрізняти хороше та погане, а також нашу вільну волю вибору шляху. Коран звертається до мусульман як до тих, хто вірить і творить добро. Ці даровані Господом характеристики – фітра, свобода волі та інтелект – надають нам основу, на якій ми, як освітяни, будемо здійснювати нашу місію та виховувати праведних особистостей, які люблять Господа та борються за справедливість.

Зважаючи на те, що фітра дитини, чиста при народженні, піддається впливу середовища, ми повинні слідкувати за тим, щоб дитина виховувалася в дійсно ісламському середовищі. Найважливішим завданням освітян є зробити внесок у побудову ісламської особистості дітей, яких ми навчаємо, і допомогти їм розвивати розуміння мети їхнього перебування на планеті – реалізації їхньої фітри. Чи поважаємо ми, як учителі, тісні зв'язки, які природно існують між дитиною та Богом? Чи направляємо та виховуємо ми їхні вроджені схильності до любові до Бога, навчання та прагнення бути найкращою версією себе? У дитинстві та підлітковому віці діти повинні мати можливість вчитися робити вибір та використовувати розум для того, щоб зробити свій вибір.

Роль учителя полягає в тому, щоб підготувати їх до складних рішень, які вони будуть змушені робити в майбутньому, яке ми навіть не можемо почати уявляти. Свобода волі означає вибір. Невже ми, як прості люди, могли би мати повноваження відбрати подароване Богом право вільного вибору?

Біхевіоризм, з іншого боку, ґрунтується на думці про те, що поведінка особистості обумовлена виключно винагородою або покаранням, які вона отримує у відповідь на свою поведінку. Біхевіоризм почав домінувати в сфері освіти в першій половині останнього століття та глибоко укорінився. Ідеї, які домінували в біхевіоризмі: 1) люди та тварини відрізняються лише за поведінкою, яку проявляють; 2) не існує свободи волі; 3) люди народжуються як *tabula rasa* (чиста дошка), а їхній розвиток визначається лише стимулами, з якими вони стикаються.

Як мусульмани, ми знаємо, що ми маємо особливі відносини з Богом. Наша роль не матиме сенсу, якщо ми будемо виконувати її автоматично, як інші істоти. Ми створені для поклоніння Богу та виконання Його Волі на землі. Людина є не пасивною жертвою свого середовища, а мислячою, раціональною істотою з вибором того чи жити в служінні Богу, чи ні.

Ми повинні чітко розуміти тенденції, щоб переглянути вплив поширеного уявлення про наш спосіб життя та ставити під сумнів практики, які ґрунтуються на припущеннях, котрі суперечать ісламській парадигмі. Біхевіоризм може бути особливо згубним, коли використовується разом зі змаганням. Змагання в навчанні як соціальна цінність, в якій один перемагає за рахунок інших, які, випадково, програють, знаходиться поза межами того, чому вчить іслам. Навпаки, ми повинні заохочувати співпрацю та взаємодопомогу. Коли

діти повинні працювати разом і допомагати один одному, тоді розвивається дух спільності. Більшість серйозних проблем суспільства є наслідком надмірного наголосу на особистих правах; використання слабших членів суспільства, руйнування середовища, згубного матеріалізму, гедонізму, включаючи сексуальну розпусту, алкоголізм та зловживання наркотичними речовинами.

Розділ дев'ятий Самовизначення

Багато психологів сьогодні зосереджуються на дослідженні мотивації або пов'язаній з нею темі зацікавленості. Діти народжуються з великим бажанням вчитися, яке є фундаментальною частиною природи людини. Теорія самовизначення сумісна зі свободою волі, розумом і фітністю, характеристиками, які біхевіористи відкидають як неіснуючі.

Внутрішня мотивація присутня, коли щось є природно цікавим або приємним. Вона веде до любові до навчання, вищої якості навчання та розуміння, великої креативності та позитивного ставлення. Протилежна зовнішня мотивація означає робити те, що приведе до особливого результату. Ми усі бачимо внутрішню мотивацію працювати в малих дітей та, скоріш за все, замислювалися, чому ставлення до навчання настільки змінюється після закінчення молодшої школи. Здається, що зникає здивування, яке приходить від розуміння або можливості робити щось нове. Ця втрата мотивації не є неминучою, але як інші дані Богом якості, вроджені для природи людини, внутрішню мотивацію потрібно виховувати, щоб вона продовжувала рости й розвиватися.

Три психологічні фактори стимулюють ріст внутрішньої мотивації: 1) незалежність, 2) почуття компетентності; 3) спорідненість. Незалежні люди характеризуються такою поведінкою, яку вони особисто схвалюють та яка ґрунтується на їхніх цінностях та інтересах. Це веде до більш творчого навчання, нижчого рівня стресу, більшої енергії та вищої життєздатності, позитивної соціалізації. Таке особисте схвалення може бути та, фактично, часто є бажанням відповідати сімейним – і релігійним – цінностям. Індивідуалізм та незалежність не тотожні автономії. Дослідження показують, що автономія збільшує силу взаємозв'язків. Автономія підривається контролем та сприймає контроль у формі наказів, погроз, термінів, змагань, умовних винагород, оцінок, сертифікатів та навіть похвали, у результаті чого цілеспрямованість все більше залежить від зовнішніх факторів.

Внутрішня мотивація посилюється компетентністю або сприйняттям компетентності. Учителі повинні уникати порівняння та змагання, які відволікають від відчуття компетентності дитини. Наскільки очевидні посередність або невдачу може прийняти звичайна дитина перед тим, як здатися? Спорідненість або почуття приналежності є основною потребою людини та важливою для внутрішньої мотивації. Діти повинні відчувати себе частиною тих, з ким вони хотіли б відчувати зв'язок – це важлива концепція на захист ісламських шкіл. Спорідненість може бути легко впроваджена класним керівником, але лише в тому випадку, коли вчитель усвідомлює потребу дітей відчувати спільність і прийняття. У класах, де вчителі заохочують участь усіх студентів, зосереджуючись на взаємодії та особистій майстерності, а не на конкуренції, найчастіше спостерігається відчуття спорідненості. Коли вчителів сприймають як добросердних людей, які завжди

підставляють своє плече, допомагають, а багато не вимагають, панує відчуття спільності.

Доведено, що групування за талантами, розділення дітей за вродженими здібностями до навчання руйнує внутрішню мотивацію. Дане явище спостерігається, коли розділення відбувається як у межах класу, так і в межах школи. Наслідком сортування дітей таким способом є не створення дійсної ієрархії розумових здібностей, а лише посилення непорозуміння між тими дітьми, які є вихідцями з національних меншин, нижчого класу, менш освічених сімей, і дітьми з багатих і освічених сімей. Однозначно продемонстровано, що ті, хто знаходиться на нижчих соціальних щаблях, не зазнають ніякого виправлення, а просто відстають все далі і далі, змушуючи дітей, які часто мають менше всього у своєму житті поза школою, отримувати якнайменше від свого шкільного досвіду.

Розділ десятий

Участь мусульман у громадських справах

«Ми показали відповідальність небесам, землі й горам, але ті відмовились її нести та злякались. Її понесла людина – воістину, несправедлива й темна вона», (Коран, 33:72).

Наша роль полягає в тому, щоб виконувати Волю Бога на землі. Яка честь, але яка відповідальність! Нас благословили багатством творіння, але з цим благословенням прийшли й серйозні обов'язки. Ми повинні направляти й управляти цими багатствами, а також робити все, що в наших силах, щоб гарантувати, що вони використовуються на благо усього

створеного зараз і будуть так само використовуватися і в майбутньому, а також забезпечити, щоб справедливість панувала на землі. Внутрішнього переконання недостатньо. Ми також повинні діяти. Це найважливіше, що ми можемо передати своїм учням, не є більше важливим.

«О ви, які увірували! Тримайтесь справедливості, коли будете ви свідками перед Аллагом, навіть якщо це свідчення буде проти вас самих, ваших батьків чи родичів. Буде це багатий чи бідний, їхня справа належить Аллагу. Не йди за пристрастю, щоб не порушити справедливості. Якщо ж ви спотворите [свідчення] або відмовитесь від нього, то, воістину, Аллагу відомо те, що робите ви!», (Коран, 4:135).

А якщо ми не зможемо забезпечити справедливість? За Кораном, ми повинні не досягти, а завжди прагнути справедливості. Якщо кожен з нас – або хоча би більшість з нас – в родині людей візьме на себе цей священний обов'язок, ми не житимемо в світі, розділеному бідністю, війнами та насиллям. Ми повинні заохочувати наших дітей пам'ятати про несправедливість навколо них й усвідомлювати, що вони можуть почати активно удосконалювати цей світ тут і зараз. Однокласника висміюють і принижують? У новинах розповіли про невинного, з яким вчинили несправедливо? Чи кожен з них відкритий для того, щоб бути разом з другом чи знайомим, який потребує цього? Вони повинні задуматися, що вони б зробили та повинні робити. Чи вони змінили б це своїми руками? Або чи засудили б вони це в своїх серцях? Що вони роблять зараз для того, щоб протидіяти жорстокості, яку ми спостерігаємо в світі. Підкреслюймо тим, про кого ми повинні піклуватися, послання, яке знову й знову повторюється в Корані та переказах Пророка, про те, що віра без дій є недостатньою, що поклоніння без хороших вчинків мало

значить. Найчастіше ці малі додаткові акти правосуддя, вчинені багатьма, можуть змінити та змінюють світ на краще.

Ми найчастіше думаємо про несправедливість відносно окремих людей, але зазвичай вона здійснюється стосовно цілих груп людей або особистостей, які належать до певної категорії. Насилля переважно ґрунтується на племінному, релігійному або расовому походженні – всьому, що відрізняє жертву від того, що вважається нормою. Наших дітей потрібно заохочувати досліджувати власні серця, щоб переконатися, що в них немає негативних почуттів, як ґрунтуються на стереотипах або упередженості.

Лише людство наділене силою та обов'язком захищати фізичні творіння. Господь говорить у Корані, що Він розселив усіх живих істот по землі не лише для людства; таким чином, виконуючи місію намісництва, ми повинні захищати усе створене не лише для того, щоб покращити життя людей у всьому світі та життя майбутніх поколінь, а й також заради блага інших живих істот, з якими ми живемо в цьому світі.

Усе створене задовольняє наші фізичні потреби, а також живить наші душі. Споглядаючи природу, ми поглиблюємо наше розуміння Бога, Його мудрості та Його Сили. Давайте будемо спрямовувати наших дітей до визнання чуда, фантастичної мережі взаємозв'язків, цілеспрямованості кожної створеної істоти.

Усе створене має свою мету та є мусульманським у сенсі виконання передбаченої для нього ролі.

Ця сучасна думка про те, що життя потребує накопичення багатства та матеріальних благ, вражає наших дітей, які вразливі до постійних впливів реклами та соціалізації. Чи можемо

ми допомогти їм зрозуміти, що ціль отримати все більше і більше «речей» веде до виснаження ресурсів, руйнування середовища та постійної бідності тих, кому пощастило менше? Ми повинні працювати над тим, щоб запобігти розвитку таких ситуацій, а не прискорити їхній розвиток! Допомогти дітям усвідомити, чому вони тут, оцінити те, що може дитина, самостійно, почати планувати та працювати в напрямку духовного успіху в житті, є позитивним і потужним кроком.

Мусульмани наділені найбільш показовими прикладами для наслідування завдяки пророку Мухаммаду. Як освітяни, ми можемо почерпнути багато корисного з прикладу його поведінки та особливо з того, як він ставився до дітей. Пророк ніколи не бив дітей і не говорив жорстоко з дітьми. Він був терплячим, люблячим і поважав їх.

Навчання на основі прикладів для наслідування сконцентроване не на наданні інформації, а на вродженій схильності до прищеплення правильного способу життя, прагнень і світогляду. Інформаційне та експериментальне навчання потребує менш формальних взаємовідносин між учнем і вчителем. У класах, орієнтованих на здійснення проєктів, спільне навчання природнім чином веде до менш формальних відносин, які потрібні для навчання за допомогою прикладів для наслідування, як і екскурсії, табори, досвід у справжньому житті, зокрема приготування їжі або садівництво, та участь класного керівника в позакласній роботі.

Ісламська особистість, яка розвивається в міру того, як реалізується фітра дитини, включає ідентичність. Мусульмани США та Канади далекі від монолітного суспільства з єдиною культурою. Це може і часто спричиняє те, що

мусульмани відстають в своєму культурному просторі, де вони відчують себе в безпеці. Хоча це середовище мультикультуралізму є чудовою можливістю для збагачення один одного та навчання один у одного. Тут ми маємо можливість усвідомлено розглянути різноманітні ісламські практики та точки зору, які посилять наше сприйняття цієї релігії.

Нам потрібно буде прийняти те, що наші діти будуть мусульманами, які, у першу чергу, будуть ідентифікувати себе з країною, у якій вони виростили. Культура неминуче та пасивно всотується з середовища – від сім'ї та близьких друзів, а також від знайомих та партнерів, сусідів та медіа – і, все більше і більше, з соціальних мереж. Безумовно, немає більш важливого середовища для дітей, ніж дім. Сім'я є першочерговою. Діти виховуються вдома в емоційній безпеці та наповнені любов'ю до Бога, і один з одним, найімовірніше, стануть праведними чоловіками та жінками. Як освітяни, ми знаємо, наскільки складно подолати негативні приклади тих найближчих для дітей і що неможливо побудувати приклад хорошого дому.

Без батьків, які вмотивовані досліджувати для себе, що означає якісна освіта, ми не можемо рухатися вперед. Більшість батьків дітей-мусульман, які ростуть на Заході, не мають сумнівів у тому, що їхні діти виростуть активними та практикуючими мусульманами. Багато людей, які зробили важливий крок, віддаючи своїх дітей в ісламську школу, змінили свою думку про середовище поза межами школи. Телебачення, соціальні мережі та відеоігри можуть піддати наших дітей впливу найгіршої частини популярної культури. Заклик є сильним і надзвичайно важко, а інколи просто неможливо, вберегти дітей від цього впливу.

Ситуація ускладнюється, коли батьки самі не розуміють того, з чим стикаються їхні діти. Дуже часто підлітки вважають, що їхні батьки та вчителі нічого не знають про «справжній» світ. Наші діти повинні зрозуміти, що наші страхи є реальними. Потрібне відкрите спілкування, а не контроль за принципом «зверху вниз», яке допоможе дітям усвідомити та оцінити те, що батьки та вчителі занепокоєні духовними аспектами їхнього життя і відкриті до обговорення їхніх питань та непорозумінь.

Реалізація цілі, задля якої ми були створені, зобов'язує нас до відповідальності та знання. Здатність ясно мислити походить від постійного усвідомлення Бога. Наше вчення повинне завжди мати основну ціль розуміння усієї діяльності в контексті того, що Бог визначив для людства.

Розділ одинадцятий

Вперед

Цей розділ підсумовує труднощі та надії наших ісламських шкіл. Проблеми в державних школах є величезними і, не зважаючи на сміливі зусилля з реформування, прогрес повільний. На жаль, коли реформа дійсно проводиться у цій сфері, вона має тенденцію швидко згасати та зникати. Така ситуація ніяк не впливає на ісламські школи. Ми, як і інші приватні школи, маємо більше свободи для надання ефективної, новітньої освіти, це роль, яку гордо виконують багато незалежних шкіл. Однак, дуже часто ісламські школи покірно пасуть задніх у порівнянні з середньостатистичними державними школами.

На цих сторінках підкреслюється необхідність оновлення наших шкіл у дусі ісламу, якщо ми хочемо виховувати майбутні покоління як впливових мусульман-ентузіастів, які здатні змінювати світ на краще. Не слідкуючи за модними тенденціями, ми маємо вагому владу над тим, що та як ми вчимо. Але ця влада повинна виокремлюватися, оцінюватися та підтримуватися. Хіба на нас, як на мусульманах, не лежить священний обов'язок бути найкращим прикладом для наслідування? Аллаг наділив нас інтелектом, який заохочує нас роздумувати про нашу ціль. Він дав нам керівництво. І Він дав нам свободу вибору. З цими дарунками приходиться відповідальність.

Наші ісламські школи часто засновуються через справжній страх батьків з приводу того, що їхні діти можуть не вирости мусульманами в культурному середовищі, яке усуває Бога та в якому можна стикнутися з ворожістю до ісламу та мусульман. Часто відкриваючи школу, засновники просто вирішують, що школа буде ісламською, не роздумуючи про те, що це означає.

Працюючи в Ісламській школі Сіетла протягом кількох десятиліть, я прагнула створити школу, яка відповідає критеріям, які я описала в цій книзі: бути ісламською – не лише з уроками Корану та арабської мови, спільними молитвами та вивченням основ ісламу, предметів, яким я приділила мало уваги в цій праці, а й з проектуванням нашого навчання на основних принципах, які підготують наших учнів до життя у відповідності з їхньою релігією. Це не просто.

Батькам часто нелегко довіритися ісламській школі, яка видається їм нетрадиційною. У більшій частині країни батьки є переважно мусульманами-іммігрантами, які часто чинять

спротив змінам, ніколи не задумуючись про історію освіти, з якою вони самі стикались удома. Їх можна поділити на дві групи, до першої з яких входять ті, хто приїхав до цієї країни на навчання та хто першочерговою ціллю освіти вважає підготовку дитини до майбутніх фінансових успіхів і хто особливо сильно цінує високі бали за стандартизовані тести - хоча і в межах ісламського середовища. Друга група іммігрантів, з маленьких міст, часто шукає школу, подібну до тієї, яку вони мали вдома, школу, яка підкреслює важливість запам'ятовування Корану. «Секулярний» компонент в обох групах зазвичай викладається без спроб проаналізувати його з ісламської точки зору. Серед першої групи іммігрантів це, як правило, все, що приймається ісламом. Серед другої групи, яка боїться всього, що видається їй занадто віддаленим від ісламської ортодоксії, до якої вона звикла, це називається секулярними предметами, які додаються до програми.

На цьому етапі в нашій історії ми можемо не мати змоги звертатися до більшості мусульман на Заході, більшість з яких ніколи глибоко не задумувалися про те, якою повинна бути ісламська освіта. Хоча існують ті, хто бажає критично поглянути на встановлені поняття освіти, зокрема, це мусульмани, які вирости в цьому суспільстві. У зв'язку з низкою причин саме свідомі батьки та освітяни на Заході можуть найкраще справитися з оновленням наших шкіл усюди в істинному ісламському дусі. Наші ісламські школи відносно молоді та менше закріпилися в народній педагогіці та «граматиці навчання», які настільки глибоко укорінені в сучасних школах. По-друге, ті, котрі вирости на Заході, менш схильні до розвитку відчуття неповноцінності, яке часто вражає тих, хто живе в умовах неоколоніалізму мусульманських країн. Окрім того, пануюча культура усвідомлених та творчих сумнівів у статусі-кво стимулює нашу кмітливість й оцінку ідей

немусульманських інтелектуалів, ідей, які сьогодні часто сприймаються як ісламські.

На щастя, новітня західна епістемологія вважає деякі важливі концепції, які розглядалися як ісламські в цій книзі, менш суперечливими західній методології. Те, що члени людської раси є від народження рівними, схожими за своєю сутністю та мають спільне походження, сьогодні сприймається усіма освіченими, розумними особистостями. Стався відхід від редуccionізму; біхевіоризму та ідеї про те, що розум дитини є всього лише чистою дошкою.

Немусульманська пара з Вищої педагогічної школи Гарварда прийшла до нас після подій 11 вересня, щоб допомогти побороти ісламофобію, яку вони спостерігали. Роки їхнього наставництва сильно допомогли ісламській школі Сіетла, привели нас до оцінки того, як наше розуміння «ісламської освіти» злилося з передовою педагогікою, яку пропагував Гарвард.

Подруга очолювала ісламську школу багато років і пережила приголомшливий досвід після чергової мороки з управлінням нею за участі місцевої мечеті. Втомившись від багаторічної постійної боротьби, вона вирішила покинути школу та рухатися далі. Вона здобула освіту за методикою Монтессорі та заснувала нову школу, яка перебуває під її особистим контролем і є дуже успішною.

Школа може процвітати лише тоді, коли батьки розуміють, погоджуються і прагнуть більш глибокої місії. Якщо засновники усвідомлюють та розуміють те, що саме вони хочуть створити та роблять це з вірою в Аллага, дотриманням ісламських принципів і з намірами підготувати майбутніх мусульман, вони не можуть зазнати невдачі.

МОНТЕССОРІ: модель для ісламських шкіл

Багато наукових досліджень Монтессорі стосовно того, як навчаються діти, підтверджуються сучасними дослідженнями; її досконало спроектовані навчальні матеріали є саморегулюючими та включають усі органи чуття; поєднання різних вікових груп; наполягання на використанні дитячих меблів; навчання в процесі роботи; важливість внутрішньої мотивації – усе це є свідченням її геніальності та широко приймається багатьма освітянами сьогодні, особливо тими, хто працює з наймолодшими дітьми. Однак, методологія Монтессорі є лише очевидним проявом більш глибоких духовних та філософських основ, які змусили так багато мусульманських учителів прийняти її педагогіку.

Деякі принципи, які пов'язують її методологію та іслам, включають розуміння природи людини, яка відповідає ісламській концепції фітри, прагненню до єдності творення, знання та людства; акценту на ролі людства та відданості освіті миру.

Ісламська школа Сіетла якось була представлена в публікації про те, що три релігійні школи, наша ісламська, а також католицька та юдейська, обрали метод навчання Монтессорі. Містичний світогляд Монтессорі сконцентрований у спільній вірі в цілеспрямованого Творця та переконання в тому, що людство є Його намісником тут на землі.

Монтессорі вирішила покинути медицину та присвятити своє життя усім дітям світу, народженим і ненародженим. Її

вплив був глобальним. Вона не зважала на культурну на класову приналежність і її школи поширились по всьому світу. Потрібно ще раз підкреслити, вона була переконана в тому, що першочерговою роллю освіти є заохочення мирної співпраці та викорінення забобонів задля того, щоб виконати Волю Бога.

Її кінцевою метою був мир і її було тричі номіновано на Нобелівську премію миру. Вона вірила, що мир повинен починатися з дитини, вільної від забобонів дорослих.

Свобода вибору, яка веде до самопізнання, дозволить розвинути креативність та самоповагу, яка дозволить кожній людині усвідомити свою роль у житті. Ця справжня самоповага природнім шляхом приведе до неконкурентних взаємовідносин співпраці та порозуміння між однолітками, поширюючись на усе людство, а також визнання цілісності та взаємопов'язаності творіння. Освіті миру приділяється особлива увага в школі Монтессорі, співпраця заохочується, на відміну від змагання. Дітям надається простір і час, щоб розібратися з розбіжностями мирно та природно.

Дійсно, численні мусульманські вчителі вірять, що Монтессорі близько підійшла до розвитку цілісної системи, яка охоплює багато істинно ісламських принципів. Монтессорі має додаткові переваги у вигляді тренінгів, специфічних матеріалів та століття роздумів і аналізу її послідовників.

Про автора

Енн аль-Мослімані має ступінь доктора наук у галузі ботаніки, є автором ісламських книжок та науково-дослідницьких статей, вона є учителькою на пенсії та засновницею Ісламської школи Сіетла, США, в якій вона було директоркою-засновницею протягом більше сорока років.

Примітки

1. Raymond E. Callahan, *Education and the Cult of Efficiency: A Study of the Social Forces That Have Shaped the Administration of the Public Schools* (Chicago: University of Chicago Press, 1962), p. 62.
2. John Taylor Gatto, *The Underground History of American Education: A Schoolteacher's Intimate Investigation into the Prison of Modern Schooling*, revised edn. (New York: Oxford Village Press, 2006), p.187.
3. *Ibid.*, p.187.
4. Marion Brady, *What's Worth Learning?* (Information Age Publishing, 2010).
5. Jay McTighe and Grant Wiggins, *Essential Questions: Opening Doors to Student Understanding* (Alexandria, VA: Association for Supervision & Curriculum Development, 2013).
6. Yasien Mohamed, *Fitra: The Islamic Concept of Human Nature* (London: Ta-Ha, 1996).

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ

Моральний, духовний і цілісний підхід
до розвитку освіти

Енн аль-Мослімані

Переклад: Ольга Василівна Тимчишин

Редагування: Марко Микитович Хряк-Петльований

Обкладинка: Шираз Хан

Верстка: Гасан Гасанов

Підписано до друку 24.03.2021 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсет. Гарнітура «Palatino Linotype». Друк цифр.

Ум. друк. арк. 3,55. Наклад 500 екз. Зам. № 53.

Видавництво «Волинські обереги».

33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: + 38 (0362) 62-03-97.

e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення в Державний реєстр
суб'єкта видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Віддруковано в друкарні в-ва «Волинські обереги».

Серія книг у короткому викладі є цінним зібранням видань Інституту, написаних у скороченій формі, щоб надати читачу ключове розуміння головних концепцій оригіналу.

Енн аль-Мослімані досліджує освіту з точки зору важливих принципів *таухіду* (єдність Бога, людства, знань), *фітри* (концепція природи людини) та ролі людей як намісників Бога на землі (відповідальність і намісництво).

Сучасна система освіти відстала на сотні років, а то й більше, і відчайдушно потребує перезавантаження. У суспільстві з активним розвитком індустрії система освіти, сама по собі, стала схожою на фабрику з виробництва учнів, які просто відтворюють факти і стають «гвинтиками в машині» – великому індустріальному комплексі. Ми успадкували бездушну «функціональну» систему освіти, яка не готує дітей до потреб та очікувань людини в сучасному та майбутньому світі. Суспільство давно перейшло від індустріальної революції в еру глобальних взаємозв'язків, де усі знання людини перебувають у вільному доступі в Інтернеті. Це час, коли люди, загалом, стали більш освіченими та розбираються в різних проблемах.

Нам потрібна ефективна цілісна філософія освіти, яка надихає духовним сенсом те, що вивчає дитина. Вона повинна надати нашим дітям духовне усвідомлення, моральність і цінності, соціальну відповідальність та обов'язки, самодисципліну та самовизначення, впевненість у собі та силу, амбіції та натхнення, загартовані вдумливістю та почуттям вдячності.

